

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

УДК 821.14'02-03+811.14'02-03:81-112

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2026.40.9>

Олександр ЛЕВКО, канд. філол. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-1259-0410
e-mail: o.levko@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СТАНОВЛЕННЯ ФОРМИ АРЕТОЛОГІЧНОГО КАТАЛОГУ В ГРЕКОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ АНТИЧНОСТІ: ВІД ГОМЕРА ДО НОВОГО ЗАВІТУ

Вступ. Статтю присвячено дослідженню становлення та функціонування аретологічних (етичних) каталогів у грекомовній античній, елліністично-юдейській та ранньохристиянській літературі. Етичні каталоги розглядаються як складник "дискурсу чеснот". Мета статті – простежити генезу й розвиток аретологічного каталогу від архаїчної грецької традиції до Нового Завіту, виявити його риторичні, стилістичні та дидактичні функції, а також показати взаємодію грецької філософської, юдейської та християнської етичних моделей у текстах Нового Завіту.

Методи. Дослідження спирається на міждисциплінарний підхід і поєднує літературознавчі та лінгвістичні методи із залученням підходів біблійної герменевтики: зіставний, компаративний, наратологічний методи, методи контекстуального, стилістичного, семантичного, лінгвопрагматичного та інтертекстуального аналізу.

Результати. Встановлено, що форма каталогу виникає ще в давньогрецькому епосі та драмі як засіб типізації й риторичної інтенсифікації, а в класичну добу у вигляді переліків чеснот інтегрується у філософський дискурс, зокрема твори Платона й Арістотеля. За доби еллінізму аретологічні каталоги стають автономним дидактичним інструментом, тісно пов'язаним зі стоїчною етикою та епідейктичною риторикою, і входять до елліністично-юдейської традиції (Книга Мудрості Соломона, Філон Александрійський). У Біблії та Новому Завіті вони функціонують як ключовий інструмент моральної паренези та кодифікують моделі бажаної та небажаної поведінки. У статті виявлено семантичні зміни в номінаціях античних чеснот і вад в елліністично-юдейських та ранньохристиянських текстах, простежено еволюцію семантики номінацій в аретологічних каталогах. Уперше подано фрагменти елліністично-юдейського етичного дискурсу українською мовою (Філон Александрійський).

Висновки. Аретологічні каталоги формуються як літературна форма в результаті діалогу різних лінгвокультур: грецької, юдейської та ранньохристиянської. Серед основних дискурсивних функцій етичних каталогів можна виділити сугестивно-дидактичну, риторичну та епідейктичну. Перспективи дослідження полягають у вивченні семантичних і культурних трансформацій етичних понять у перекладах античних і біблійних текстів латинською та сучасними, зокрема слов'янськими, мовами, їх впливу на формування етичних лексиконів сучасних мов.

Ключові слова: аретологія, дискурс чеснот, чесноти і вади, Арістотель, Філон Александрійський, Септуагінта, Новий Завіт, семантичні зміни.

Вступ

У сучасних дослідженнях етичного дискурсу особливу увагу надають перелікам чеснот і вад як складникові так званого дискурсу чеснот, під яким розуміють рефлексію над нормативними моделями належного *modus vivendi* (Russell, 2013, p. 2). У науковій літературі переліки чеснот і вад часто ще називають аретологічними каталогами (від ἀρετή "чеснота") (Wojciechowska, & Rosik, 2021, p. 867), які розглядаються як форма стандартизації етичних норм із притаманною їй метою, структурою, риторичними механізмами (McEleneу, 1974, p. 203). І хоча етичні каталоги елліністично-юдейської та ранньохристиянської літератури були у фокусі низки досліджень, зокрема А. Фьогтле (Vögtle, 1936), З. Віббінга (Wibbing, 1959), Е. Камлах (Kamlah, 1964), Н. Мак-Елені (McEleneу, 1974), Дж. Д. Чарльза (Charles, 1997; 1998; 2000), Ф. Іварссон (Ivarsson, 2007), Е. Уусімякі (Uusimäki, 2020), М. Блейн (Blaine, 2020), М. Ковальські (Kowalski, 2021), Х. Паділли (Padilla, 2020; 2021), К. Войцеховської і М. Росіка (Wojciechowska, & Rosik, 2021), О. Левка (Левко, 2023), Н. Корольової і О. Лазер-Паньків (Корольова, & Лазер-Паньків, 2024), однак їх генеза, становлення, дискурсивні функції, семантичні зсуви під час перекладу потребують подальшого уточнення, що зумовлює актуальність нашої розвідки.

Мета дослідження – аналіз становлення аретологічного каталогу в грекомовній літературі як літературної форми, дослідження риторичних і стилістичних функцій переліків чеснот і вад, впливу класичної та елліністичної філософської традиції на дискурсивні виміри

аретологічних каталогів у біблійній, юдейсько-елліністичній та ранньохристиянській літературі.

При дослідженні аретологічних каталогів перед ученими постає низка питань: Що слід вважати етичним каталогом і якою є його генеза? Чи повинні елементи каталогу мати ієрархічний зв'язок або їхній порядок є довільним? Чи можна вважати етичним каталогом розпорошені номінації чеснот або вад у серії речень? Якою має бути синтагматична сполучуваність в етичному каталозі? Як впливає на становлення аретологічних каталогів зміна епох, міжкультурна комунікація та переклад. Щодо деяких питань існує консенсус думок, але більшість потребує подальшого дослідження.

Методи

У дослідженні, крім загальнонаукових методів, використано низку лінгвістичних і літературознавчих методів, зокрема зіставний, наратологічний, рецептивно-естетичний і компаративний методи, методи контекстуального, стилістичного, семантичного, лінгвопрагматичного та інтертекстуального аналізу. Дослідження використовує міждисциплінарний підхід і ґрунтується на сучасних теоріях біблійної етики, біблійної текстології та герменевтики.

Результати

Етичні каталоги в давньогрецькій літературі. Етичні каталоги чеснот і вад посідають помітне місце в давньогрецькій культурі, причому сама форма переліку сягає ще гомерівської доби. Первісно вона не була безпосередньо пов'язана з моральною філософією (пор. відомий каталог кораблів у 2-й пісні "Іліади", див. Ном. II. 2.484–877). Уже в Гесіода можна спостерігати

використання різних типів переліків: реєстрів імен богів як неодмінного структурного складника генеалогічного епосу (каталог муз у "Теогонії": Hes. Theog. 77–79, каталог нереїд: Hes. Theog. 240–264; пор. Hom. Il. 18.37–49), а також переліків, які каталогізують провини

αἴψα δὲ γηράσκοντας ἀπιήσουσι τοκῆας;
 μέμψονται δ' ἄρα τοὺς χαλεποὺς βάζοντες ἔπεσσι
 σχέτλιοι οὐδὲ θεῶν ὅπιν εἰδότες: οὐδέ κεν οἷ γε
 γηράντεσσι τοκεῦσιν ἀπὸ θρεπτήρια δοῖεν
 χειροδίκαι: ἕτερος δ' ἑτέρου πόλιν ἐξαλαπάξει.
 οὐδὲ τις εὐόρκου χάρις ἔσσειται οὔτε δικαίου
 οὔτ' ἀγαθοῦ, μᾶλλον δὲ κακῶν ῥεκτήρα καὶ ὕβριν
 ἀνέρες αἰνήσουσι: δίκη δ' ἐν χερσὶ, καὶ αἰδῶς
 οὐκ ἔσται: βλάβει δ' ὁ κακὸς τὸν ἀρείονα φῶτα
 μῦθοισιν σκολιοῖς ἐνέπων, ἐπὶ δ' ὄρκον ὁμείπει.
 ζῆλος δ' ἀνθρώποισιν οἰζυροῖσιν ἅπασι
 δυσκλέαδος κακόχαρτος ὁμαρτήσῃ, στυγερώπης.
 (Hes. Op. 185–196)

У давньогрецькій комедії класичної доби літературна форма каталогу також слугує засобом типізації поведінки або характеру, почасти виконуючи риторичні та стилістичні функції. Так, у "Жабах" Арістофана перелік негативних рис використовується з метою створення комічної ситуації (Ar. Ranae 203–205): Діоніс, прагнучи уникнути фізичної праці під час переправи в Аїд, послідовно

κᾶτα πῶς δυνήσομαι
 ἄπειρος ἀθαλάττωτος ἀσαλαμίσιος
 ὦν εἶτ' ἐλαύνειν;
 (Ar. Ranae 203–205)

Чи здолаю ж я гребти
 з незвички, ані моря ще не знаючи,
 ні Саламіна?
 (Арістофан, Жаби, пер. Б. Тена)

І як я зможу,
 недосвідчений, не мореплавець,
 не саламінець, ще й веслувати тут?
 (Арістофан, Жаби, пер. наш)

Наведений в Арістофана перелік свідчить про формальну гнучкість і довільний характер форми каталогу. У художньому перекладі Бориса Тена втрачається загалом форма перекладу, адже перекладач відходить від структури оригіналу, який в алітерованому переліку ад'єктивів з alpha privativum містить важко відтворені у перекладах слова ἀθαλάττωτος та ἀσαλαμίσιος (останній загалом є нарах legomenon у давньогрецькій мові).

ἀρετὴ δ' ἐστὶ μὲν δύναμις ὡς δοκεῖ ποριστικὴ ἀγαθῶν καὶ φυλακτικὴ, καὶ δύναμις εὐεργετικὴ πολλῶν καὶ μεγάλων, καὶ πάντων περὶ πάντα: μέρη δὲ ἀρετῆς δικαιοσύνη, ἀνδρεία, σωφροσύνη, μεγαλοπρέπεια, μεγαλοψυχία, ἐλευθεριότης, φρόνησις, σοφία.
 (Arist. Rhet. 1.9.4–5 1366b)

У наведеному фрагменті чесноти подаються у вигляді переліку без чітко визначеної ієрархії, тоді як докладне тлумачення кожної з чеснот здійснюється автором уже за межами самого каталогу (Arist. Rhet. 1.9.6–13). Однак варто зазначити, що, попри відсутність формальної ієрархічності чеснот у наведеному каталозі, дискурс чеснот у "Риторичній" Арістофана відзначається концептуальною систематизованістю та теологічною впорядкованістю.

Серед чеснот, які згадує Арістофель у "Риторичній", виокремлюється група номінацій, які в античній традиції отримали назву кардинальних чеснот, зокрема δικαιοσύνη "справедливість", ἀνδρεία "хорообрість", σωφροσύνη "поміркованість", "самовладання", "стриманість" і φρόνησις "розсудливість". Канон кардинальних чеснот (від лат. cardinalis "основний", "головний") сформувався за доби афінської демократії V ст. до н. е. як модель етичної поведінки повноправного громадянина поліса.

Чотирикомпонентна схема кардинальних чеснот знає найґрунтовнішого осмислення в діалогах Платона, зокрема в "Державі" (Plat. Rep. 4.427–435). Вона

людей щодо богів, моделі негативної поведінки тощо. Розгорнутий каталог вад і злочинів зустрічається в описі залізного покоління у "Роботах і днях" Гесіода (Hes. Op. 182–201). Наведемо з нього найбільш промовистий уривок (185–196):

Діти – батьків, на схилі їх літ, шанувати не будуть,
 Ще й ображатимуть їх усіляко (не знають, нещасні,
 Що таке кара богів усевидящих), на прожиття їм
 Рідним своїм батькам! – і крихти якоїсь не вділять.
 Піде розбій: одні одним міста почнуть руйнувати;
 Сила присяги, право, добро – не матимуть більше
 Аніякої ваги, зате злодій, хапун, і нахаба –
 Матиме шану-хвалу, кулак буде правом: не стане
 Сорому. Чесну людину – підла кривдити буде:
 Спершу брехлива вона, а далі – й кривоприсяжна.
 За нещасливим людом ітима Заздрість облудна,
 Не відступаючи ані на крок, злоязика, злоока.
 (Гесіод, Роботи і дні, пер. А. Содомори)

перелічує перевізнику душ Харону власні "якості" (ἄπειρος "недосвідчений", "необізнаний", ἀθαλάττωτος "той, який не має досвіду в мореплаванні / не плавав ніколи в морі", ἀσαλαμίσιος "той, який не був на острові Саламін / не походить з острова Саламін"), які нібито заперечують його придатність до веслування:

За класичної доби каталоги чеснот і вад дедалі частіше інтегруються у філософський дискурс, де вони набувають виразного етичного наповнення, проте ще не завжди мають чітку ієрархічну структуру. Показовим у цьому сенсі є аретологічний каталог з восьми чеснот у "Риторичній" Арістофела:

Чеснота, як видається, є здатністю здобувати й зберігати блага, здатністю чинити багато великих добродіянь, крім того, робити добро в усьому й за будь-яких обставин; а складниками чесноти є справедливість, хорообрість, поміркованість, шляхетність, великодушність, щедрість, розсудливість і мудрість.
 (Арістофель, Риторика, пер. наш)

засновується на піфагорійському розумінні числа чотири, що символізує певну завершеність (Charles, 1997, p. 115). Натомість Арістофель тяжіє до розширення переліку чеснот, не обмежуючись лише канонем. Тому в "Риторичній", як показано вище, він наводить вісім чеснот в одному переліку, створюючи для елліністичної філософії прецедент використання аретологічного каталогу як літературної форми вираження етичного вчення. У 3–5 книгах "Нікомахової етики" Арістофель загалом поділяє чесноти на етичні на інтелектуальні, оперуючи ще з більшою кількістю номінацій (Arist. Nic. Eth. 1115a–1145a).

Форма етичного каталогу у класичній давньогрецькій літературі проходить етап становлення, що пояснює довільність її змістового наповнення, спорадичність уживаності етичних лексем, певну "хаотичність", а радше відсутність системного і дихотомічного розгляду чеснот і вад. Лише у філософському дискурсі класичної доби, зокрема в Арістофела, зароджується тенденція до такої системності та пошуку усталених номінацій чеснот і вад, що торує шлях для впорядкованого викладу етичного

вчення у формі аретологічного каталогу в текстах Ранньої та Пізньої Стої.

Етичні каталоги в елліністичній та юдейській літературі. За доби еллінізму етичні каталоги тісно пов'язані насамперед зі філософсько-етичною традицією стоїків, однак набувають усе ж таки значного поширення в різних дискурсах. Як зауважує Дж. Д. Чарльз, це було зумовлено зміщенням акценту із суто теоретичних міркувань на практичний вимір етики, внаслідок чого переліки чеснот і вад почали функціонувати автономно, без розгорнутих філософських коментарів і тлумачень. Їх активно використовували оратори, адже такі списки ефективно виконували епідейктичну функцію: могли викликати схвалення або осуд, а також формувати емоційну оцінку у слухачів до відповідного суб'єкта чи об'єкта (Charles, 1998, p. 57). Така риторично-дидактична спрямованість зумовила подальше входження етичних каталогів до ранньохристиянської паренетичної літератури (від грец. παραινεσις "повчання", "порада"). Припущення, що аретологічний каталог у Новому Завіті та ранньохристиянській літературі є різновидом паренези, висловив німецький учений А. Фьогтле (Vögtle, 1936). У сучасній науці паренеза визначається як стисла, доброзичлива настанова, яка нагадує про моральні практики, що їх слід плекати або уникати, виражає чи імпліцитно передбачає спільний світогляд і не розрахована на заперечення чи полеміку (Starr, 2005, p. 79).

У філософії стоїків етичне вчення засновується на осмисленні канону кардинальних чеснот. Наприклад, один із засновників стоїцизму Хрисіпп із Соли поділяє чесноти на кардинальні, тобто "головні" (πρωται), та "підпорядковані" (υποταταγμεναι), які, зі свого боку, є парадигматичним рядом до кожної з кардинальних чеснот (Charles, 1997, p. 116). Важливим аспектом етичної філософії стоїків є дихотомічне сприйняття цінностей, за

яким кожній чесноті відповідає певна вада, наприклад, кардинальним чеснотам, за вченням стоїків, відповідають чотири головні вади, вербалізовані лексемами, що стоїчні автори вживають системно й термінологічно виважено: ἀδικία "несправедливість", δειλία "боягузтво", ἀκολασία "розпуста", "нестриманість" і ἀφροσύνη "дурість", "бездумність" (Arnim, 1964, Vol. 3, fr. 70). Розлогі переліки інших вад та їх варіацій присутні в учня Хрисіппа Андроніка, який, наприклад, наводить 27 видів пристрасних бажань (ἐπιθυμια), 5 видів насолод (ἡδονή) тощо (Arnim, 1964, Vol. 3, fr. 397, 401, 409, 414; Charles, 1997, p. 116; Vögtle, 1936, pp. 58–88).

За цієї ж доби аретологічні каталоги набули особливого поширення в середовищі елліністичного юдаїзму, насамперед серед авторів, тісно інтегрованих у грецьку культурну та філософську традицію. Показовим у цьому сенсі є Філон Александрійський, у творах якого етичні переліки виступають одним із ключових засобів репрезентації моделей поведінки. Так, у трактаті *De sacrificiis Abeli et Caini* "Про жертвоприношення Авеля і Каїна" (Phil. Alex. De Sacr. 26–27; 32) Філон подає розлогі каталоги чеснот і вад, що налічують кілька десятків позицій і мають виразно аретологічний характер.

Перший із цих каталогів (Phil. Alex. De Sacr. 26–27) є ідеалізованим переліком жіночих чеснот і розгортається від опису зовнішності, рухів, одягу до моральних якостей і чеснот душі. У межах одного переліку поєднуються естетичні, етичні та релігійні характеристики, що подаються як логічно впорядкований образ ідеального способу життя. Такий опис не лише репрезентує етичну модель поведінки, а й має виразний риторично-епідейктичний характер, апелюючи до емоційної оцінки читача. Наведемо фрагмент:

[26] <...> παρελθοῦσα ἐξαιφνης ἐπιφαίνεται ἐλευθέρας καὶ ἀστίης προσφερομένη πάντα, σταθερὸν βάδισμα, ἡρεμαιοτάτην ὄψιν, χρώμα καὶ τὸ αἶδοῦς καὶ τὸ σώματος ἀκιβδηλευτον, ἀψευδὲς ἦθος, ἀνόθευτον βίον, ἀποίκιον γνώμην, λόγον οὐ φένακα, διανοίας ὑγιοῦς ἀληθέστατον μίμημα, σχέσιν ἀπλαστον, οὐ σεοσβημένην κίνησιν, μετρίαν ἐσθήτα, τὸν χρυσοῦ τιμιώτερον φρονήσεως καὶ ἀρετῆς κόσμον.

[27] συνείποντο δὲ αὐτῆ εὐσέβεια ὀσιότης ἀλήθεια θέμις ἀγιστεία εὐορκία δικαιοσύνη ἰσότης εὐσυνθεσία κοινωνία ἐχεθμία σωφροσύνη κοσμιότης ἐγκράτεια πραότης ὀλιγοδεία εὐκολία αἰδώς ἀπραγμοσύνη ἀνδρεία γενναίότης εὐβουλία προμήθεια φρόνησις προσοχή διόρθωσις εὐθυμία χρηστότης ἡμερότης ἡπιότης φιλανθρωπία μεγαλοφροσύνη μακαριότης ἀγαθότης • ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα λέγοντα τὰ τῶν κατ' εἶδος ἀρετῶν ὀνόματα.

(Phil. Alex. De sacrificiis Abeli et Caini, 26–27)

Інший каталог (Phil. Alex. De Sacr. 32), навпаки, зосереджений на змалюванні людських вад і постає як розлогі негативний контрапункт до попереднього переліку. Філон послідовно нагромаджує номінації моральних, соціальних і релігійних вад, змальовуючи тип людини, що керується пристрастями й перебуває у стані етичної дезорієнтації. Надмірна кількість елементів (147 номінацій негативних рис, вербалізованих переважно ад'єктивами з alpha privativum), їх повторюваність і семантична близькість створюють ефект риторичної інтенсивності та покликаний навіть відразу до зображуваного способу життя.

[26] <...> Тоді й вона, ступивши вперед, раптово з'явилася, виявляючи всі риси вільної та шляхетної жінки: твердий крок, надзвичайно лагідний погляд, невдаваний колір сором'язливості й тілесної скромності, щире вдача, щирий і непорочний спосіб життя, просту й чесну думку, мову, далеку від усякого шахрайства, надзвичайно правдивий образ здорового глузду, невдавану поведінку, неквапливу ходу, поміркований одяг, прикраси розсудливості та чесноти, дорожчі за будь-яке золото.

[27] Супроводжували її побожність, святість, правда, правота, чистота, дотримання присяги, справедливість, рівність, єднання, дотримання слова, самовладання, поміркованість, впорядкованість, лагідність, стриманість, помірність у бажаннях, доброзичливий настрій, сором'язливість, прагнення до тихого життя, хоробрість, шляхетна вдача, мудрість у пораді, далекоглядність, розсудливість, уважність, правильність, життєрадісність, людяність, ніжність, ласкавість, людинолюбство, великодушність, блаженство, доброта. Одного дня не вистачило б мені, якби я взявся перелічувати всі назви окремих чеснот.

(Філон Александрійський, Про жертвоприношення Авеля і Каїна, 26–27, пер. наш)

Значно, що в розлогіх аретологічних каталогах Філона Александрійського чесноти або вади подаються без чіткої логічної послідовності. Чим об'ємнішим стає перелік, тим менш системним виглядає порядок його складників (Wojciechowska, & Rosik, 2021, p. 868). Така форма засвідчує, що основною метою аретологічних каталогів у Філона є не аналітична класифікація чеснот і вад, а їх сугестивно-дидактичне нагромадження, спрямоване на формування етичної оцінки та моральної установки адресата.

Бінарне сприйняття цінностей, властиве для елліністичної філософської думки, суголосне біблійній картині

світу. Як зазначає Дж. Д. Чарльз, розвинута в давньогрецькій філософії форма етичних каталогів легко інкорпорується в юдейсько-елліністичній та новозавітній літературі як риторичний та педагогічний засіб (Charles, 1997, p. 118). Сприяє такій адаптації те, що елліністичні аретологічні каталоги не містять чітко визначеної ієрархії, натомість допускають варіацію та зміну, групування цінностей / антицінностей за семантичною близькістю або ж ціннісними орієнтирами автора та його комунікативними інтенціями.

На думку дослідників, між стоїчним та юдейським світоглядом за доби еллінізму відбувався плідний діалог, зокрема у сфері етичного вчення (Charles, 1997, p. 119; Vogtle, 1936, p. 107). Наприклад, у цитованому вище трактаті "Про жертвоприношення Авеля та Каїна" Філон Александрійський розвиває стоїчне протиставлення між добродієністю та насолодою, вдаючись до алегоричного зображення двох жінок, розпусної та добродієсної, друзями яких виступають згруповані у розлогіх каталогах персоналізовані вади та чесноти. Концепція Філона про чотири головні чесноти та відповідні їм вади, яку він

Мих. 6:8: εἰ ἀνγγέλη σοι, ἄνθρωπε, τί καλόν; ἢ τί Κύριος ἐκζητεῖ παρὰ σοῦ ἀλλ' ἢ τοῦ ποιεῖν κρίμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεον καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορευέσθαι μετὰ Κυρίου Θεοῦ σου;

Єр. 7:9: καὶ φανεῦτε καὶ μοιχᾶσθε καὶ κλέπτετε καὶ ὀμνύετε ἐπ' ἀδικίᾳ, καὶ ἐθυμιάτε τῇ Βάβυλ καὶ ἐπορευέσθε ὀπίσω Θεῶν ἀλλοτρίων ὧν οὐκ οἴδατε.

Ос. 4:2: ἄρα καὶ ψεῦδος καὶ φόνος καὶ κλοπή καὶ μοιχεία κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασιν μίσγουσιν.

Деякі переліки чеснот у книгах Біблії асоціюються з окремими біблійними постатями, які виступають етичними взірцями, як-от праведний Йов (Йов 1:1, 8; 2:3; пор. також

Йов 1:1: ἄνθρωπος τις ἦν ἐν χώρᾳ τῇ Αὐσίτιδι ᾧ ὄνομα Ἰώβ* καὶ ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἀληθινός, ἀμεμπτός, δίκαιος, Θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος.

Вих. 31:3 καὶ ἐνέπλησα αὐτὸν πνεῦμα Θεοῦ σοφίας καὶ συνέσεως καὶ ἐπιστήμης ἐν παντὶ ἔργῳ

Дидактична Книга Приповістей вже у вступі формулює очікуваний результат повчання – набуття чеснот, серед яких σοφία "мудрість", φρόνησις "розсудливість", δικαιοσύνη "справедливість", ἔννοια "здоровий глузд", εὐσέβεια "побожність", φόβος Θεοῦ "страх Божий" (Прип. 1:1–7; пор. 2:2–6), що є певним відлунням канону кардинальних чеснот. Далі автор окреслює вади та моделі поведінки, яких належить остерігатися: ἀκαθαρσία ψυχῆς "нечестивість душі", ὀφθαλμὸς ὑβριστοῦ "око гордливе", γλῶσσα ἀδικός "брехливий язик", χεῖρες ἐκχέουσαι αἷμα δίκαιου "руки, що проливають кров праведного", καρδία текταινομένη λογισμοῦς κακοῦς "серце, що затіває злі

Мудр. 14:25–26: πάντα δ' ἐπιμίξῃ ἔχει αἷμα καὶ φόνος, κλοπή καὶ δόλος, φθορά, ἀπιστία, ταραχός, ἐπιорκία, θόρυβος ἀγαθῶν, χάριτος ἀμνησία, ψυχῶν μισμός, γενέσεως ἐναλλαγῆ, γάμων ἀταξία, μοιχεία καὶ ἀσέλγεια.

викладає, засновуючись на алегорії про чотири річки Едемського саду (див. Бут. 2:8–14), укорінена в числовий символізм етики кардинальних чеснот Платона, що підтверджує розвиток традиції та діалог між епохами у становленні античної етики загалом і форми етичного каталогу зокрема.

Етичні каталоги у Vetus Testamentum / Biblia Hebraica. На відміну від давньогрецької етичної традиції, яка випрацювала відносно усталені каталоги чеснот і вад, що брали за основу канон кардинальних чеснот, тексти Biblia Hebraica не демонструють тенденції до формування канонізованих етичних каталогів (Uusimäki, 2020, p. 36). Проте, на думку дослідників (Fitzgerald, 1992, p. 858; Uusimäki, 2020, p. 36), у деяких пророчих та дидактичних книгах Біблії простежуються фрагментарні переліки та етичні формули, які окреслюють взірцеві моделі праведної поведінки (Мих. 6:8) або вказують на вчинки, що підлягають засудженню (Єр. 7:9; Ос. 4:2). Наведено зазначені фрагменти з тексту Септуагінти та здійсненого з нього українського перекладу Українським біблійним товариством (УБТ):

Хіба тобі, людино, не сповіщено, що добре? Чи те, що Господь допитуватиметься в тебе? Нічого крім чинити суд, любити милосердя і бути готовим піти за твоїм Господом Богом!
(УБТ, пер. Р. Турконяка)

Крадете, убиваєте, чините перелюб, клянетеся в неправедному, приносите ладан Ваалові та йдете за чужими богами, яких ви не знаєте.
(УБТ, пер. Р. Турконяка)

Клятва, брехня, убивство, крадіж і перелюб поширилися на землі й змішують кров до крові.
(УБТ, пер. Р. Турконяка)

Екл. 2:26), або з особами, наділеними Божим духом і відповідними дарами, що породжують чесноти, прикладом чого є образ Веселеїла у книзі Вихід (Вих. 31:3; 35:31):

У країні Авсітиди був один чоловік на ім'я Йов, і той чоловік був праведний, непорочний, справедливий, побожний, який віддалявся від усякого злого діла.

(УБТ, пер. Р. Турконяка)

Я наповнив його [Веселеїла] Божим Духом, мудрістю, розумом і хистом у кожному ділі

(УБТ, пер. Р. Турконяка)

задуми", ὑβρις "пиха", ὑπερηφάνια "гордість" (Прип. 6:16–19; 8:13).

Тенденцію до використання форми етичного каталогу засвідчує ще одна книга юдейської елліністичної літератури, що належить до девтероканонічних книг Біблії, – Мудрість Соломона (Σοφία Σαλομῶντος / *Sapientia Salomonis*), яка також містить численні паралелі зі стоїчною етичною думкою. Автор викладає вчення про чотири кардинальні чесноти σωφροσύνη, φρόνησις, δικαιοσύνη та ἀνδρεία, наставником яких є Божа мудрість (Мудр. 8:4–7). У цій книзі ми також зустрічаємо розлогіий список вад, який перегукується з двома пізнішими каталогами у Новому Завіті (Євангелія від Матвія і Марка):

А все змішалось: кров і вбивство, крадіжка і обман, тління, невірність, замішання, заклинання, заколот добра, забуття ласкавості, опоганення душ, зміна роду, безпорядок шлюбів, перелюб і розпуста.

(УБТ, пер. Р. Турконяка)

Зазначмо, що під час написання або перекладу цих біблійних текстів грецькою мовою відбувається етап концептуальної й лексичної систематизації етичного матеріалу, коли різномірні семітські поняття зводяться до відносно стабільного грецького етичного лексикону.

Етичні каталоги в Novum Testamentum. У ранньохристиянській літературі, зокрема в текстах Нового Завіту, міститься зо два десятки каталогів чеснот і вад, номінації яких стали фундаментом для етичного тезаурусу більшості європейських мов. Новозавітні етичні каталоги до певної міри можна розглядати як результат подальшої формалізації та стандартизації біблійної етичної думки в умовах елліністичної культури, де переліки набувають чіткішої структури, дидактичної спрямованості та стають ключовим інструментом моральної паренези. Такі переліки функціонують у літературі як усталені риторично-дидактичні формули, що кодифікують моральне вчення ранньохристиянських громад. Основний корпус етичних каталогів зосереджений у Посланнях апостолів, зокрема в Пастирських Посланнях (пор. 1 Тим. 1:9–10; 4:12; 6:11; 2 Тим. 2:22; 3:2–5; 3:10; Тит. 3:3), однак кілька важливих каталогів наводяться в Євангеліях від Матвія та Марка (Мв. 15:19 та Мк. 7:21–22), а також інших Посланнях (Рим. 1:29–31, Гал. 5:19–23, 2 Петр. 1). Етичні каталоги Нового Завіту поєднують традиції класики, еллінізму й біблійного світогляду та відображають бінарне сприйняття людською свідомістю цінностей і антицінностей. Дуалістичний підхід до чеснот як цінностей та вад як їх антицінностей базується на властивій для елліністичного юдаїзму (як і для елліністичної філософії) опозиції між добром та злом, праведністю та гріхом і визначає основу новозавітної етики.

Кардинальні чесноти в мові Нового Завіту зазнають помітної семантичної трансформації, попри збереження грецьких лексичних форм. Найвідчутніші зміни стосуються, зокрема, понять δικαιοσύνη та σωφροσύνη, які набувають значень "праведність" і "поміркованість" / "цнотливість" / "ціломудреність" відповідно. Рефлексія давньогрецького канону кардинальних чеснот простежується, зокрема, у Тит. 2:12, де вжито прислівникові форми, похідні від двох із цих чеснот: σωφρόνως "розсудливо", "стримано" та δικαίως "праведно". Показово, що відповідна конструкція вводиться за допомогою дієслова παιδεύω, ключового для Платонівської концепції виховання (παιδεία), що вказує на глибшу інтеграцію

античних етичних моделей у ранньохристиянський дискурс (Левко, 2023, с. 75). Подібний мовний ужиток, характерний для традиції моральної філософії елліністичного періоду, засвідчений і в 2 Тим. 3:16, де йдеться про "виховання в праведності" (πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ).

Однією з найбільш поширених дискурсивних функцій каталогів вад у Посланнях апостолів є апеляція до попереднього, дохристиянського способу життя адресатів, що осмислюється як стан моральної деградації, від якого відмовляється людина, наvertsаючиcя у християнство (пор. 1 Кор. 6:9–10; Гал. 5:19–21; Еф. 5:5; Кол. 3:5; 1 Пет. 4:3; Одкр. 21:8; 22:15). З огляду на це значна частина таких переліків включає лексеми, що позначають служіння ідолам і різні форми розпусного способу життя, зокрема εἰδωλολατρεία, ἐπιθυμία, πορνεία, ἀκαθαρσία та ἀσέλγεια (Левко, 2023, с. 75).

Розгляньмо детальніше два каталоги вад у Євангеліях, зокрема Мв. 15:19 та Мк. 7:21–22. Вони цікаві тим, що перегукуються між собою за змістом, оскільки є частинами паралельних місць у синоптичних Євангеліях, проте перелік у Мк. 7:21–22 містить удвічі більшу кількість номінацій вад. Обидва каталоги за структурою є асиндетичними, що властиво для половини каталогів у всьому Новому Завіті (Charles, 1997, p. 122; Vogtle, 1936, p. 13; Wibbing, 1959, p. 78). Дж. Д. Чарльз висловлює припущення, що існувала певна "ранньохристиянська паренетична формула", за допомогою якої вводився перелік вад у багатьох новозавітних етичних каталогах (Charles, 1997, p. 123). Вона могла мати кілька варіацій: або це нагадування слухачам про їхнє минуле життя та поведінкові моделі в гріховному поганстві, від якого вони мають відмовитися у християнстві, наприклад, у Мв. 15:19, Мк. 7:21–22, 1 Кор. 6:9, Тит 3:3, 1 Пет. 4:3; або ж це прямий заклик до зміни життя і відкидання аморальних звичок, який переважно має таку синтаксичну структуру: ἀποτίθημι "відкинути", "відкласти" + перелік вад, наприклад, у Рим. 13:13; Еф. 4:22, 4:25; Кол. 3:8 та 1 Пет. 2:1. У випадку з каталогами у Мв. 15:19 та Мк. 7:21–22, паренетична формула містить твердження, що гріх коріниться у серці людини, а далі слідує перелік вад. Порівняймо ці два каталоги та їхні українські переклади, що дозволить простежити різні способи відтворення етичних номінацій грецькою та українською мовами:

Мв. 15:19: ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνείαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι.

Бо з серця виходять лихі думки, душогубства, перелюби, розпуста, крадіж, неправдиві засвідчення, богозневаги.

(пер. І. Огієнка)

Адже із серця виходять лукаві думки, вбивства, перелюб, розпуста, злодійство, неправдиві свідчення, богозневага.

(УБТ, пер. Р. Турконяка)

Мк. 7:21–22: ἔσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, πορνείαι, κλοπαί, φόνοι, μοιχεῖαι, πλεονεξίαι, πονηρίαί, δόλος, ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς πονηρὸς, βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη.

Бо зсередини, із людського серця виходять лихі думки, розпуста, крадіж, душогубства, перелюби, здирства, лукавства, підступ, безстидства, завидующе око, богозневага, гордощі, безум.

(пер. І. Огієнка)

Адже зсередини, з людського серця виходять злі думки, розпуста, крадіжки, вбивства, перелюб, захланність, лукавство, обман, безсоромність, заздрість, богозневага, гордощі, безумство.

(УБТ, пер. Р. Турконяка)

Розширений каталог у Мк. 7:21–22 повторює майже всі лексеми з Мв. 15:19, зокрема φόνοι, μοιχεῖαι, πορνείαι, κλοπαί, βλασφημία, опускаючи слово ψευδομαρτυρίαі та змінюючи за допомогою синоніма словосполучення

διαλογισμοὶ πονηροὶ на διαλογισμοὶ κακοὶ. У спільній частині присутні номінації вад, що пов'язані із сексуальною сферою (μοιχεῖαι, πορνείαι) та порушенням кримінального права (φόνοι, κλοπαί). Ці лексеми є спільним місцем

для багатьох списків вад у Новому Завіті (див. Гал. 5:19–21; Левко, 2023). У розширеному каталозі Мк. 7:21–22 частково містяться синоніми вже згаданих вад (ἀσέλγεια доповнює ряд сексуальних вад μοιχεῖαι, πορνείαι), частково – нові номінації, що описують негативний тип поведінки у сфері соціальної взаємодії та комунікації (наприклад, πονηρία, δόλος, ὀφθαλμὸς πονηρός) чи у сфері ментального устрою людини (наприклад, ὑπερφανία та ἀφροσύνη). Обидва каталоги вербалізують етичні антицінності, які, з одного боку, свідчать про соціально орієнтовані цінності, що знаходяться в опозиції до них, а з іншого – закладають підвалини етичного лексикону християнської культури.

Дискусія і висновки

Джерела літературної форми каталогу сягають ще давньогрецького епосу, поетичних і драматичних творів архаїчної та ранньокласичної доби. У класичну добу формується канон кардинальних чеснот, який впливає як на розвиток етичної думки в елліністичній філософії, так і на становлення етичного каталогу як окремої літературної форми та його змістове наповнення в елліністичному, юдейському та ранньохристиянському етичному дискурсі.

Дослідники дискурсу чеснот висловлювали різні думки щодо впливу грецької та елліністично-юдейської традиції на ранньохристиянські аретологічні каталоги. Стверджувалося, що майже всі списки чеснот у Новому Завіті, за винятком Блаженств, мають переважно грецьке, ймовірно стоїчне, походження та засвідчують тісний зв'язок із жанром паренези та діатриби. Етичні каталоги в ранньохристиянському дискурсі формуються під впливом кількох чинників, серед яких Декалог, полеміка з ідолопоклонством та поганством, елліністичні уявлення про добродісну людину, дуалістична схема "двох шляхів" і мотив есхатологічного суду в елліністичній та юдейсько-християнській літературі. На нашу думку, аретологічні каталоги елліністичної доби не можна зводити до єдиного джерела чи жанрової моделі, оскільки вони функціонують у різних комунікативних ситуаціях та різних типах дискурсу. Тож для виявлення інтертекстуальних зв'язків між стоїчною та юдейсько-християнською традицією, встановлення семантичних змін етичних номінацій, дискурсивно-прагматичних вимірів аретологічних каталогів варто брати до уваги увесь спектр функціонування переліків чеснот і вад у грекокомунікативній літературі з урахуванням лінгвокультурного діалогу за доби еллінізму та пізньої античності.

Перспективи дослідження вбачаємо у з'ясуванні семантичних змін у формі та змісті елліністично-юдейських і новозавітних аретологічних каталогів у Вульгаті та латинській християнській літературі, у вивченні рецепції дискурсивно-прагматичних вимірів аретологічних каталогів у слов'янській та західноєвропейській традиції під кутом зору міжкультурної комунікації та лінгвокультурного діалогу із залученням новітніх корпусних методик, у встановленні впливу аретологічних каталогів античності на формування етичних лексиконів сучасних європейських мов.

Джерела фінансування. Автор заявляє про відсутність зовнішнього фінансування для проведення цього дослідження та підготовки рукопису до публікації.

Список використаних джерел

- Аристофан. (2025). *Театр* (Б. Тен, Пер. з давньогрецької; О. Левко, Передм.). Фоліо.
 Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. (1962). (І. Огієнко, Пер.). <https://www.wordproject.org/bibles/uk/index.htm>
 Гесіод. (2018). *Роботи і дні* (А. Содомора, Пер.). Анпіорі.
 Корольова, Н., & Лазер-Паньків, О. (2024). Вербалізація понять "чесноти" і "вади" у морально-етичній традиції античності та

середньовіччя. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*, 1(35), 38–44. <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2024.35.06>

Левко, О. (2023). Формування релігійно-етичного лексикону в українській мові XVI–XVII ст. (на матеріалі Послання до Галатів). *Мовні і концептуальні картини світу*, 2(74), 72–89. <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2023.2.05>

Українська Біблія (1997). (Р. Турконяк, Пер. з давньогрецької). Українське біблійне товариство. <https://www.bible.com/bible/1755/>

Aland, B., Aland, K., Karavidopoulos, J., Martini, C. M., & Metzger, B. M. (Eds.). (1993). *Novum Testamentum Graece et Latine* (27th ed.). Deutsche Bibelgesellschaft.

Aristophanes. (1907). *Aristophanis comoediae* (Vol. 2; F. W. Hall & W. M. Geldart, Eds.). Clarendon Press. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0031>

Aristotle. (1894). *Ethica Nicomachea* (J. Bywater, Ed.). Clarendon Press. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0053>

Aristotle. (1959). *Ars rhetorica* (W. D. Ross, Ed.). Clarendon Press. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0059>

Arnim, H. von. (1964). *Stoicorum veterum fragmenta* (Vol. 3). Teubner. (Original work published 1903–1905).

Blaine, M. E. (2020). Lust, Spirit, and the Vice List in Shakespeare's Sonnet 129 and Galatians 5. *Ben Jonson Journal*, 27(2), 234–246. <https://doi.org/10.3366/bjj.2020.0286>

Charles, J. D. (1997). *Virtue amid vice: The catalog of virtues in 2 Peter 1* (Journal for the Study of the New Testament Supplement Series, Vol. 150). Sheffield Academic Press.

Charles, J. D. (1998). The language and logic of virtue in 2 Peter 1:5–7. *Bulletin For Biblical Research*, 8, 55–73.

Charles, J. D. (2000). Vice and virtue lists. In C. A. Evans & S. E. Porter (Eds.), *Dictionary of New Testament background: A compendium of contemporary biblical scholarship* (pp. 1254–1255). InterVarsity Press.

Fitzgerald, J. T. (1992). Virtue/vice lists. In D. N. Freedman (Ed.), *The Anchor Bible dictionary* (Vol. 6, pp. 857–859). Doubleday.

Hesiod. (1914). Works and days. In *The Homeric hymns and Homerica* (H. G. Evelyn-White, Trans.). Harvard University Press; William Heinemann Ltd. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0131>

Homer (1920). *Homeri Opera in 5 volumes*. Oxford, Oxford University Press. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0133>

Ivarsson, F. (2007). Vice Lists and Deviant Masculinity: The Rhetorical Function of 1 Corinthians 5:10–11 and 6:9–10. In T. Penner & C. V. Stichele (Eds.), *Mapping gender in ancient religious discourses* (Biblical Interpretation Series, Vol. 84, pp. 163–184). Brill. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004154476.i-582.34>

Kamlah, E. (1964). *Die Form Der Katalogischen Paränese Im Neuen Testament*. Mohr.

Kowalski, M. (2021). Katalogi wad, Dekalog i relacje homoseksualne w 1 Kor 6,9–10 oraz 1 Tm 1,8–10. *Verbum Vitae*, 39(1), 281–306.

McEleney, N. J. (1974). The Vice Lists of the Pastoral Epistles. *The Catholic Biblical Quarterly*, 36(2), 203–219.

Padilla, J. D. (2020). The Influence of the Lists of Virtues and Vices in the Jewish Literature of the First Century. *Advances in Social Science and Culture*, 2(3). <https://doi.org/10.22158/assc.v2n3p8>

Padilla, J. D. (2021). The Catalogs of Vices and Virtues in the Pauline Literature. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 8(8), 130–146. <https://doi.org/10.14738/assrj.88.10628>

Philo Judaeus. (1896). *De sacrificiis Abeli et Caini*. In L. Cohn (Ed.), *Opera quae supersunt* (Vol. 1). Reimer. <https://scaife.perseus.org/library/urn:cts:greekLit:tlg0018.tlg004/>

Plato (1903). *Platonis Opera* (J. Burnet, Ed.). Oxford University Press. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0167>

Rahlf's, A., & Hanhart, R. (2017). *Septuaginta: Rahlf's-Hanhart [Editio altera]* (Greek Edition). Deutsche Bibelgesellschaft.

Russell, D. C. (2013). Introduction: Virtue ethics in modern moral philosophy. In D. C. Russell (Ed.), *The Cambridge companion to virtue ethics* (pp. 1–6). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CCO9780511734786.001>

Starr, J. (2004). Was Paraenesis for beginners? In T. Engberg-Pedersen & J. Starr (Eds.), *Early Christian Paraenesis in Context* (pp. 73–112). De Gruyter.

Uusimäki, E. (2020). Mapping Ideal Ways of Living: Virtue and Vice Lists in 1QS and 4Q286. *Journal for the Study of the Pseudepigrapha*, 30(1), 35–45. <https://doi.org/10.1177/0951820720948616>

Vögtle, A. (1936). *Die Tugend- Und Lasterkataloge Im Neuen Testament*. Aschendorff.

Wibbing, S. (1959). *Die Tugend- und Lasterkataloge im Neuen Testament und ihre Traditionsgeschichte unter besonderer Berücksichtigung der Qumran-Texte* (Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft, Vol. 25). Töpelmann.

Wojciechowska, K., & Rosik, M. (2021). Intertextual Strategy of the Narrator of the Second Epistle of Peter in the Catalogue of Virtues (1:5–7). *Verbum Vitae*, 39(3), 865–880. <https://doi.org/10.31743/vv.12785>

References

- Aland, B., Aland, K., Karavidopoulos, J., Martini, C. M., & Metzger, B. M. (Eds.). (1993). *Novum Testamentum Graece et Latine* (27th ed.). Deutsche Bibelgesellschaft.
- Aristophanes. (1907). *Aristophanis comoediae* (Vol. 2; F. W. Hall & W. M. Geldart, Eds.). Clarendon Press. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0031>
- Aristophanes. (2025). *Theatre* (B. Ten, Trans. from Ancient Greek; O. Levko, Introduction). Folio [in Ukrainian].
- Aristotle. (1894). *Ethica Nicomachea* (J. Bywater, Ed.). Clarendon Press. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0053>
- Aristotle. (1959). *Ars rhetorica* (W. D. Ross, Ed.). Clarendon Press. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0059>
- Arnim, H. von. (1964). *Stoicorum veterum fragmenta* (Vol. 3). Teubner. (Original work published 1903–1905).
- Bible, or the Books of the Holy Scripture of the Old and New Testaments. (1962). (I. Ohienko, Trans. into Ukrainian) [in Ukrainian]. <https://www.wordproject.org/bibles/uk/index.htm>
- Blaine, M. E. (2020). Lust, Spirit, and the Vice List in Shakespeare's Sonnet 129 and Galatians 5. *Ben Jonson Journal*, 27(2), 234–246. <https://doi.org/10.3366/bj.2020.0286>
- Charles, J. D. (1997). *Virtue amidst vice: The catalog of virtues in 2 Peter 1* (Journal for the Study of the New Testament Supplement Series, Vol. 150). Sheffield Academic Press.
- Charles, J. D. (1998). The language and logic of virtue in 2 Peter 1:5–7. *Bulletin For Biblical Research*, 8, 55–73.
- Charles, J. D. (2000). Vice and virtue lists. In C. A. Evans & S. E. Porter (Eds.), *Dictionary of New Testament background: A compendium of contemporary biblical scholarship* (pp. 1254–1255). InterVarsity Press.
- Fitzgerald, J. T. (1992). Virtue/vice lists. In D. N. Freedman (Ed.), *The Anchor Bible dictionary* (Vol. 6, pp. 857–859). Doubleday.
- Hesiod. (1914). Works and days. In *The Homeric hymns and Homeric* (H. G. Evelyn-White, Trans.). Harvard University Press; William Heinemann Ltd. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0131>
- Hesiod. (2018). *Works and days* (A. Sodomora, Trans. from Ancient Greek; Ukrainian ed.). Apriori [in Ukrainian].
- Homer (1920). *Homeri Opera in 5 volumes*. Oxford, Oxford University Press. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0133>
- Ivarsson, F. (2007). Vice Lists and Deviant Masculinity: The Rhetorical Function of 1 Corinthians 5:10–11 and 6:9–10. In T. Penner & C. V. Stichele (Eds.), *Mapping gender in ancient religious discourses* (Biblical Interpretation Series, Vol. 84, pp. 163–184). Brill. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004154476.i-582.34>
- Kamlah, E. (1964). *Die Form Der Katalogischen Paränese Im Neuen Testament*. Mohr.
- Korolova, N., & Lazer-Pankiv, O. (2024). Verbalization of the Concepts of "Virtues" and "Defects" in the Moral and Ethical Tradition of Antiquity and the Middle Ages. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Literary Studies. Linguistics. Folklore Studies*, 1(35), 38–44 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2024.35.06>
- Kowalski, M. (2021). Katalogi wad, Dekalog i relacje homoseksualne w 1 Kor 6,9–10 oraz 1 Tm 1,8–10. *Verbum Vitae*, 39(1), 281–306.
- Levko, O. (2023). Formation of the Ukrainian Religious and Ethical Lexicon in the 16th and 17th Centuries (Based on the Epistle to Galatians). *Linguistic and Conceptual Worldviews*, 2(74), 72–89 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2023.2.05>
- McEleney, N. J. (1974). The Vice Lists of the Pastoral Epistles. *The Catholic Biblical Quarterly*, 36(2), 203–219.
- Padilla, J. D. (2020). The Influence of the Lists of Virtues and Vices in the Jewish Literature of the First Century. *Advances in Social Science and Culture*, 2(3). <https://doi.org/10.22158/assc.v2n3p8>
- Padilla, J. D. (2021). The Catalogs of Vices and Virtues in the Pauline Literature. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 8(8), 130–146. <https://doi.org/10.14738/assrj.88.10628>
- Philo Judaeus. (1896). *De sacrificiis Abeli et Caini*. In L. Cohn (Ed.), *Opera quae supersunt* (Vol. 1). Reimer. <https://scaife.perseus.org/library/urn:cts:greekLit:tlg0018.tlg004/>
- Plato (1903). *Platonis Opera* (J. Burnet, Ed.). Oxford University Press. <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0167>
- Rahlf's, A., & Hanhart, R. (2017). *Septuaginta: Rahlf's-Hanhart [Editio altera]* (Greek Edition). Deutsche Bibelgesellschaft.
- Russell, D. C. (2013). Introduction: Virtue ethics in modern moral philosophy. In D. C. Russell (Ed.), *The Cambridge companion to virtue ethics* (pp. 1–6). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CCO9780511734786.001>
- Starr, J. (2004). Was Paraenesis for beginners? In T. Engberg-Pedersen & J. Starr (Eds.), *Early Christian Paraenesis in Context* (pp. 73–112). De Gruyter.
- Ukrainian Bible (1997). (R. Turkoniak, Trans. from Ancient Greek). Ukrainian Bible Society [in Ukrainian]. [https://www.bible.com/bible/1755/Uusimaki.E.\(2020\).MappingIdealWaysOfLiving:VirtueandViceLists](https://www.bible.com/bible/1755/Uusimaki.E.(2020).MappingIdealWaysOfLiving:VirtueandViceLists)
- Uusimäki, E. (2020). Mapping Ideal Ways of Living: Virtue and Vice Lists in 1QS and 4Q286. *Journal for the Study of the Pseudepigrapha*, 30(1), 35–45. <https://doi.org/10.1177/0951820720948616>
- Vögtle, A. (1936). *Die Tugend- und Lasterkataloge Im Neuen Testament*. Aschendorff.
- Wibbing, S. (1959). *Die Tugend- und Lasterkataloge im Neuen Testament und ihre Traditionsgeschichte unter besonderer Berücksichtigung der Qumran-Texte* (Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft, Vol. 25). Töpelmann.
- Wojciechowska, K., & Rosik, M. (2021). Intertextual Strategy of the Narrator of the Second Epistle of Peter in the Catalogue of Virtues (1:5–7). *Verbum Vitae*, 39(3), 865–880. <https://doi.org/10.31743/vv.12785>

Отримано редакцією журналу / Received: 15.01.26
Прорецензовано / Revised: 21.02.26
Схвалено до друку / Accepted: 31.03.26
Опубліковано / Published: 31.05.26

Oleksandr LEVKO, PhD (Philol.), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0002-1259-0410

e-mail: o.levko@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE FORMATION OF THE ARETOLOGICAL CATALOGUE AS A LITERARY FORM IN THE GREEK LITERATURE OF ANTIQUITY: FROM HOMER TO THE NEW TESTAMENT

Background. This article investigates the formation and functioning of aretological (ethical) catalogues in Ancient Greek, Hellenistic Jewish, and Early Christian literature. Ethical catalogues are treated as a component of the "discourse of virtues." The aim of the article is to trace the genesis and development of the aretological catalogue from the archaic Greek tradition to the New Testament, to identify its rhetorical, stylistic, and didactic functions, and to demonstrate the interaction between Greek philosophical, Jewish, and Christian ethical models in New Testament texts.

Methods. The study is based on an interdisciplinary approach combining literary and linguistic methods with biblical hermeneutics. It employs comparative, contrastive, and narratological methods, as well as contextual, stylistic, semantic, pragmatic, and intertextual analysis.

Results. It is shown that the catalogue form emerges already in Ancient Greek epic and drama as a means of typification and rhetorical intensification, and that in the classical period, in the form of lists of virtues, it becomes integrated into philosophical discourse, particularly in the works of Plato and Aristotle. In the Hellenistic period, aretological catalogues become an autonomous didactic instrument, closely connected with Stoic ethics and epideictic rhetoric, and enter the Hellenistic Jewish tradition (Wisdom of Solomon, Philo of Alexandria). In the Bible and the New Testament, they function as a key device of moral paraenesis and codify models of desirable and undesirable behavior. Semantic changes in the names of virtues and vices in Hellenistic Jewish and Early Christian texts are identified, and the evolution of their meanings within aretological catalogues is traced. The article also presents, for the first time in Ukrainian, fragments of Hellenistic Jewish ethical discourse (Philo of Alexandria).

Conclusions. Aretological catalogues are formed as a literary genre through the dialogue of different cultures: Greek, Jewish, and Early Christian. Among their main discursive functions are the suggestive, didactic, rhetorical, and epideictic functions. Further research prospects include the study of semantic and cultural transformations of ethical concepts in translations of classical and biblical texts into Latin and modern, particularly Slavic, languages, and their influence on the formation of ethical lexicons in modern languages.

Keywords: aretology, discourse of virtues, virtues and vices, Aristotle, Philo of Alexandria, Septuagint, New Testament, semantic change.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.